

Otto Böhtlingk & Rudolph Roth: Sanskrit-Wörterbuch, Part 1, Petersburg 1855

उत्तरचक्र (1. उ० + चक्र०) m. *Decke, Ueberwurf* H. 676. नागचमात्तर-
चक्रः (देवेशः) MBh. 13, 746. कुष्ठपुनागवकुलभूर्जपत्रोत्तरचक्रान् (आस्तरान्)
R. 2, 94, 23. शय्योत्तरचक्र Ragh. 3, 65. Daçak. in Benf. Chr. 199, 6.

उत्तरञ्ज (1. उ० + ञ्ज) adj. in der letzteren (zuletzt genannten Ehe) ge-
boren Jāñ. 1, 59.

उत्तरञ्चा (उ० + ञ्चा) f. the versed sine of an arc Wils. vielmehr: die
zweite Hälfte der durch den Sinus versus halbirten Chorde.

उत्तरञ्ज्योतिष (1. उ० + ञ्ज्यो०) n. N. pr. eines Landes MBh. 2, 1193.
LIA. I, 333, N. — Vgl. प्रागञ्ज्योतिष.

उत्तरण (von तर mit उद्) 1) adj. überschreitend VS. 16, 42. ÇATAR.
Up. in Ind. St. 2, 41. — 2) n. das Uebersetzen: गङ्गात्तरण MBh. 4, 149
in der Unterschr. संसारसमुद्रात्तरण PAÑKAT. 33, 15, 21.

उत्तरतन्त्र (1. उ० + तन्त्र०) n. schliessendes Lehrstück; so heisst ein er-
gänzender Schlussabschnitt im medic. Lehrbuche des SUCRUTA Suçr. 2,
302. 4, 10, 15. als vortreffliches Lehrstück gedeutet 11, 21. astron. Ind.
St. 2, 252.

उत्तरतर (compar. von 1. उत्तर) adj. noch weiter entfernt: ततो यदुत्त-
रतरम् ÇVETĀÇV. Up. 3, 10.

उत्तरतम (von उत्तर) adv. P. 5, 3, 28. 1) oben auf: दक्षिणाग्रेषु दर्शेषु कृ-
त्वा चोत्तरतः शिरः । तमेवानुमरिष्यन्तः सर्वे संविविष्णुवि ॥ R. 4, 33, 20.
— 2) von Norden, nördlich; links (Gegens. दक्षिणतम्) VS. 2, 3, 3, 11. 37, 12.
AV. 4, 40, 4. 18, 4, 9. TS. 5, 3, 4, 4. Ait. Br. 6, 4. Pār. Gṛh. 2, 1. Kṣhānd.
Up. 3, 7, 4. 7, 23, 1. समारोत्तरतः पूर्वम् MBh. 14, 2134. उत्तरतः पश्चात् nord-
westlich Ait. Br. 1, 7. उत्तरतो हि स्त्री पुमांसमुपशेते ÇAT. Br. 4, 1, 1, 20.
2, 3, 2, 17. 3, 5, 2, 7. 13, 8, 4, 2. mit einem gen. P. 2, 3, 30. शालायाः ÇAT. Br. 14, 4,
2, 38. KAUC. 44. Pār. Gṛh. 2, 3. पूर्वे तत्र मक्षापाशे देवस्योत्तरतस्तथा MBh.
13, 1401. उत्तरतध्यायन ÇAT. Br. 8, 4, 4, 11. उत्तरतउपचार 3, 4, 3, 19. 8, 6,
1, 19. KĀTJ. Çr. 2, 4, 34. 6, 12, 26.

उत्तरतापनीय (1. उ० + ता०) Titel des zweiten Theils der NṚSĪMĀTĀ-
PĀNĪJOPANISHAD Colebr. Misc. Ess. I, 96.

उत्तरत्र (von 1. उत्तर) adv. in der Folge, weiter unten (im Buche) Sch.
zu P. 4, 3, 84. 3, 1, 9. पूर्वत्र — उत्तरत्र im ersten Falle — im zweiten Sām.
D. 11, 7.

उत्तरत्वं AV. 3, 8, 3: ऊवे सोमं सवितारं नमोभिर्विश्वानादित्यां ऋक्मुत्त-
रत्वे. Dafür ist offenbar zu setzen: ऋक्मुत्तरत्वे im Wettstreit.

उत्तरद् (1. उ० + द्) m. AV. 7, 39, 2, wo aber die Lesart entstellt und
vielmehr अद्भि in der Composition zu suchen ist.

उत्तरधुरीण adj. von 1. उत्तर + धुरा P. 4, 4, 78, Sch. — Vgl. दक्षिण-
धुरीण.

उत्तरनाभि und उत्तरनारायण s. u. नाभि und नारायण.

उत्तरपक्ष (1. उ० + पक्ष०) m. 1) der nördliche, linke Flügel (Seite) KĀTJ.
Çr. 16, 8, 28. 17, 3, 23. — 2) Bestätigung einer Behauptung, erwiesener
Satz Triak. 1, 1, 116. — Vgl. पक्ष.

उत्तरपट (1. उ० + पट०) m. Obergewand MBh. 1, 5419.

उत्तरपथ (उ० + पथ०) m. der nördliche Weg, der Weg nach Norden
P. 5, 1, 77. — Vgl. उत्तरायथ.

उत्तरपथिक (von उत्तरपथ) adj. das Nordland bewohnend: उत्तरपथि-
काः पाश्चात्याश्च PABH. 30, 14. Es ist wohl औत्तरप० zu lesen.

उत्तरपद (1. उ० + प०) n. das hintere Glied einer Zusammensetzung
P. 5, 4, 7. 7, 3, 10. 1, 1, 23. Vārtt. 4. AK. 2, 10, 37. 3, 6, 41. — Vgl. औत्त-
रपदिक.

उत्तरपदिक = उत्तरपदधीति वेद वा P. 4, 2, 60, Vārtt. 8, Sch.

उत्तरपरिग्राह (1. उ० + प०) m. = स्थेन वेदिस्वीकारणम् P. 3, 3, 47,
Sch. — Vgl. परिग्रह.

उत्तरपर्वत (1. उ० + पर्व०) m. der nördliche Berg, das nördliche Ge-
birge R. 4, 74, 1. उपीरवीजो यैजुष्टि यमस्योत्तरपर्वतः 4, 41, 48. — Vgl. 1.
उत्तर 2, b.

उत्तरपश्चार्ध (1. उत्तर + पश्च + र्ध) m. die nordwestliche Hälfte P. 5,
3, 32, Vārtt. 3, Sch.

उत्तरपश्चिम (1. उ० + पश्च०) 1) adj. nordwestlich ĀÇV. Gṛh. 4, 2. — 2)
f. °मा (sc. दिष्) Nordwest P. 2, 2, 26, Sch.

उत्तरपाद (1. उ० + पा०) m. der zweite Theil des viertheiligen Proces-
ses, die Erwiederung, Vertheidigung VJAVAHĀRAT. im ÇKDR.

उत्तरपुरस्तात् (1. उ० + पु०) adv. nordöstlich, mit dem gen. ĀÇV.
Gṛh. 4, 4.

उत्तरपूर्व (1. उ० + पूर्व०) 1) adj. a) nordöstlich KĀTJ. Çr. 3, 3, 20. 5, 9,
20. 7, 2, 15. — b) der den Norden für den Osten ansieht: योत्तरा सा पूर्वा
यस्या उन्मुग्धापास्तस्यै उत्तरपूर्वसि Siddh. K. zu P. 1, 1, 28. — 2) f. °र्वा
(sc. दिष्) Nordost P. 1, 1, 28, Sch. 5, 4, 154, Sch.

उत्तरप्रच्छ (1. उ० + प्रच्छ०) m. a coverlid, a quilt Wils. — Vgl. उत्तरचक्र.
उत्तरफाल्गुनी, °फाल्गुनी, °वर्किस्, °भाद्रपद, °भाद्रपदा s. u. फाल्गुनी
u. s. w.

उत्तरम् (von उद्) adv. weiter hinaus, vorwärts: उदैनमुत्तरं नृपति AV.
6, 3, 1. Vgl. प्रतरम्, वितरम् u. s. w. In der klassischen Sprache ist das
adv. उत्तरम् wohl anders betont und auf 1. उत्तर zurückzuführen. इत्
उत्तरम् weiter fort von hier, im Folgenden (im Buche) Sch. zu P. 3, 2, 4.
4, 1, 111. — Vgl. उत्तराम्.

उत्तरमति (1. उ० + मति०) m. N. pr. eines Mannes Lot. de la b. I. 2.

उत्तरमद्र s. u. मद्र.

उत्तरमन्द्रा (1. उ० + म०) f. eine laute aber langsame Sangweise: ब्रा-
ह्मणो वीणागात्री दक्षिणत उत्तरमन्द्रामुद्रांस्तिस्रः स्वयंसेभृता गाथा गा-
यति ÇAT. Br. 13, 4, 2, 8. KĀTJ. Çr. 20, 2, 7. 3, 5.

उत्तरमानस (1. उ० + मा०) n. N. pr. eines Tirtha (vgl. मानस) MBh.
13, 1746.

उत्तरमीमांसा s. u. मीमांसा.

उत्तररामचरित und °चरित्र (1. उ० + राम + च०) n. die ferneren, spä-
teren Thaten Rāma's, Titel eines Dramas von BHAVABHŪTI, Verz. d. B.
H. No. 348. GILD. Bibl. 303. 336.

1. उत्तरलक्षणा (1. उ० + लक्ष०) n. the indication of an actual reply Wils.

2. उत्तरलक्षणा (wie eben) adj. f. आ auf der linken Seite gezeichnet:
इष्टिकाभिः KĀTJ. Çr. 16, 7, 13.

उत्तरलोमन् (1. उ० + लो०) adj. mit nach oben, nach aussen gekehr-
tem Haar: चर्मन् ÇAT. Br. 7, 3, 2, 2. 9, 3, 2, 14. KĀTJ. Çr. 1, 10, 4. ĀÇV.
Gṛh. 4, 6.

उत्तरवयसै (1. उ० + वयस = वयस्) n. das spätere Lebensalter (Gegens.
पूर्ववयस) ÇAT. Br. 12, 2, 3, 4.